

CAPITOLUL II. ACȚIUNEA CIVILĂ

Secțiunea 1. Noțiune și condiții de exercitare

§1. Noțiunea de „acțiune civilă”

Articolul 29 C.proc.civ. definește acțiunea civilă ca fiind *ansamblul mijloacelor procesuale prevăzute de lege pentru protecția dreptului subiectiv pretins de către una dintre părți sau a unei alte situații juridice, precum și pentru asigurarea apărării părților în proces.*

Din această definiție rezultă următoarele *trăsături* ale acțiunii civile^[1]:

– acțiunea civilă este în strânsă legătură cu protecția judiciară a drepturilor subiective civile, precum și a altor situații juridice (în materie posesorie, în materia filiației, a divorțului etc.), respectiv cu apărările părților în proces;

– acțiunea civilă cuprinde toate mijloacele procesuale pe care legea le pune la dispoziție pentru protejarea drepturilor subiective și a altor situații juridice, respectiv pentru asigurarea apărărilor părților în proces, fiecare dintre aceste mijloace procesuale reprezentând *forme de manifestare a acțiunii civile* (cereri, apărări de fond, excepții procesuale, căi de atac etc.);

– acțiunea este *uniformă*, cuprinde aceleași mijloace procesuale, indiferent de dreptul ce se valorifică, dar când se exercită, acțiunea este influențată de dreptul subiectiv (sau de situația juridică protejată de lege), dobândind din natura și caracteristicile acestuia;

– în momentul în care se apelează la acțiune, aceasta se individualizează, devine proces.

Trebuie reținut că, deși, în frecvente cazuri, noțiunea de „acțiune civilă” este utilizată pentru a desemna cererea de chemare în judecată, este totuși necesar să nu se pună *semnul egalității între cererea de chemare în judecată și acțiunea civilă*, deoarece cererea de chemare în judecată reprezintă numai una dintre formele concrete de manifestare a acțiunii civile (cea prin care se pune în mișcare acțiunea civilă), însă acțiunea civilă există mai înainte de cerere, chiar și atunci când titularul dreptului subiectiv civil nu sesizează instanța.

^[1] A se vedea și E. HEROVANU, *Principiile procedurii judiciare*, vol. I, București, 1932 (citată în continuare *Principiile*, vol. I), p. 119-125; I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Drept procesual civil. Teoria generală. Judecata la prima instanță. Hotărârile*, ed. a II-a, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983 (citată în continuare *Teoria generală*), p. 230 și urm.; V.M. CIOBANU, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. I, Ed. Național, București, 1996 (citată în continuare *Tratat 1996*, vol. I), p. 249-250; G. BOROI, *Codul 2001*, p. 124-125.

§2. Enumerarea condițiilor de exercitare a acțiunii civile

Potrivit art. 32 alin. (1) C.proc.civ., condițiile de exercitare a acțiunii civile sunt: *capacitatea procesuală, calitatea procesuală, formularea unei pretenții și interesul.*

În literatura de specialitate^[1] s-a arătat că aceste condiții (generale) de exercitare a acțiunii civile (a oricărei forme concrete de manifestare a acțiunii civile) sunt, în același timp, *și condițiile ce trebuie îndeplinite pentru ca o persoană fizică sau juridică să fie parte într-un proces civil.*

Condițiile de exercitare a acțiunii civile trebuie îndeplinite nu numai la declanșarea acțiunii civile prin sesizarea instanței cu cererea de chemare în judecată, ci și *pentru punerea în mișcare a oricăreia dintre formele procesuale* ce intră în conținutul acțiunii civile^[2], art. 32 alin. (2) C.proc.civ. dispunând în mod expres că aceste condiții trebuie îndeplinite *și în cazul apărărilor* (atât de fond, cât și de procedură).

2.1. Formularea unei pretenții

Pentru declanșarea oricărui proces civil este necesar să se formuleze o pretenție. În acest sens, art. 30 alin. (1) C.proc.civ. dispune că oricine are o pretenție împotriva unei alte persoane ori urmărește soluționarea în justiție a unei situații juridice are dreptul să facă o cerere înaintea instanței competente.

Așadar, pentru exercitarea acțiunii civile este necesar ca o persoană să pretindă (să afirme) un drept subiectiv civil sau să se prevealeze de o situație juridică pentru a cărei realizare este necesară calea judecătii, deci *să supună judecătii o pretenție.*

^[1] A se vedea: G. TOCILESCU, *Curs de procedură civilă*, vol. II, Iași, 1889, p. 29; I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Teoria generală*, p. 279; V.M. CIOBANU, *Tratat 1996*, vol. I, p. 319-320; G. BOROI, *Codul 2001*, p. 167. Într-o altă concepție s-a susținut că nu există o suprapunere perfectă între condițiile pentru a fi parte în procesul civil și condițiile pentru exercitarea acțiunii civile (condițiile pentru a fi parte în proces ar fi: capacitatea procesuală de folosință, calitatea procesuală și interesul, iar condițiile pentru exercitarea acțiunii civile ar fi: capacitatea procesuală de folosință și de exercițiu, afirmarea unui drept, calitatea procesuală și interesul) – I. LEȘ, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a II-a, Ed. All Beck, București, 2002 (citată în continuare *Tratat 2002*), p. 147. Totuși, așa cum s-a arătat (G. BOROI, *Codul 2001*, p. 167; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 2, nota 1), părțile reprezintă unul dintre elementele acțiunii civile, ceea ce înseamnă că o persoană nu poate deveni parte în proces dacă nu a fost pusă în mișcare acțiunea civilă, iar pentru declanșarea acțiunii civile este necesar să se introducă o cerere de chemare în judecată, prin care să se formuleze o pretenție, deci o persoană poate deveni parte în proces dacă sunt îndeplinite cumulativ condițiile necesare exercitării acțiunii civile. În consecință, alături de interes, calitate procesuală și capacitate procesuală, trebuie reținută și formularea unei pretenții drept condiție și pentru a fi parte în proces. Desigur că nu este necesară verificarea de către instanța de judecată a unei astfel de condiții pentru fiecare parte din proces, fiind suficientă îndeplinirea cerinței respective în persoana reclamantului, activitatea procesuală a celorlalte părți urmând a viza pretenția deja formulată. Redând aceeași idee într-o altă exprimare, vom spune că *o persoană poate deveni parte în proces dacă supune judecătii o pretenție sau dacă solicită pentru sine ori chiar pentru o altă parte din proces pretenția deja dedusă judecătii sau dacă împotriva ei este formulată o pretenție.*

^[2] V.M. CIOBANU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. I, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2016 (citată în continuare *Noul Cod*, vol. I, 2016), p. 158.

Pentru a se bucura de protecție judiciară, *dreptul subiectiv civil* trebuie să întrunească anumite *cerințe*:

- să fie recunoscut și ocrotit de lege, adică să nu intre în conținutul unui raport juridic care să contravină normelor legale imperative sau regulilor de conviețuire socială;

- să fie exercitat în limitele sale externe, de ordin material și juridic, precum și în limitele sale interne, adică numai potrivit scopului economic și social în vederea căruia este recunoscut de lege;

- să fie exercitat cu bună-credință;

- să fie actual.

În legătură cu această din urmă cerință, se impun unele precizări. Cerința se referă la *ipotezele în care se solicită instanței realizarea dreptului*, nu și atunci când se cere să se constate existența dreptului în starea în care se găsește. De asemenea, în cazul în care *dreptul subiectiv civil nu este actual*, deci este supus unui termen suspensiv sau unei condiții suspensive, *titularul poate solicita anumite măsuri de asigurare ori de conservare sau poate proceda la o asigurare de probe*. În sfârșit, în cazurile expres prevăzute de lege, se poate introduce o *acțiune preventivă*, care nu îl va prejudicia cu nimic pe debitor, deoarece hotărârea obținută se va putea pune în executare numai după ce dreptul subiectiv a devenit actual. Astfel, potrivit art. 34 C.proc.civ., cererea pentru predarea unui bun (mobil sau imobil), la împlinirea termenului contractual, poate fi făcută chiar înainte de împlinirea acestui termen; executarea la termen a unei obligații de întreținere sau a altei prestații periodice poate fi cerută înainte de termen; pot fi încuviințate, înainte de împlinirea termenului, și alte cereri pentru executarea la termen a unor obligații, ori de câte ori se va constata că acestea pot preîntâmpina o pagubă însemnată pe care reclamantul ar încerca-o dacă ar aștepta împlinirea termenului.

Subliniem că existența dreptului subiectiv civil pretins (sau, după caz, a situației juridice afirmate), precum și îndeplinirea cerințelor menționate mai sus se stabilesc de către instanță, după dezbateri contradictorii. Tocmai de aceea, condiția de exercitare a acțiunii civile în discuție *nu vizează însăși existența dreptului subiectiv*, ci numai formularea unei pretenții, adică *afirmarea dreptului respectiv*.

În cazul în care, în urma probelor administrate și după dezbaterile contradictorii, instanța constată că dreptul subiectiv pretins de reclamant nu există, atunci cererea de chemare în judecată va fi *respinsă ca neîntemeiată (nefondată)*. Dacă însă se constată că dreptul subiectiv pretins nu este actual, ceea ce înseamnă că s-a invocat *excepția de prematuritate* a cererii (care este o excepție de fond, absolută și peremptorie), cererea de chemare în judecată va fi *respinsă ca prematură*, fără a mai fi cercetată pe fondul pretenției^[1], iar reclamantul va fi îndreptățit să

[1] Dacă, la declanșarea acțiunii civile, dreptul subiectiv pretins de reclamant nu este actual, cererea va fi respinsă ca prematură chiar și atunci când, față de momentul pronunțării, data împlinirii termenului suspensiv ar fi foarte apropiată sau condiția suspensivă ar fi pe punctul de a se realiza; dacă însă, în momentul în care instanța urmează a se pronunța asupra excepției de prematuritate a cererii, dreptul subiectiv a devenit actual (s-a împlinit termenul suspensiv ori s-a realizat condiția suspensivă), atunci cererea de chemare în judecată nu va mai putea fi respinsă ca prematură, ci va

reitereze cererea în momentul în care dreptul subiectiv devine actual, fără a i se putea opune excepția autorității de lucru judecat.

2.2. Interesul

Prin interes se înțelege *folosul practic urmărit de cel ce a pus în mișcare acțiunea civilă, respectiv oricare dintre formele procedurale ce intră în conținutul acesteia*.

Interesul poate să fie *material*, atunci când se urmărește obținerea unui folos material (de exemplu, o sumă de bani, predarea unui bun etc.), sau *moral*, în situația în care se urmărește obținerea unei satisfacții de ordin nepatrimonial (de exemplu, punerea sub protecția legii, prin instituirea interdicției, a alienatului sau a debilului mintal). Interesul moral nu trebuie confundat nici cu prejudiciul moral și nici cu reparația materială a daunelor morale^[1].

Potrivit art. 33 C.proc.civ., interesul trebuie să îndeplinească următoarele *cerințe*:

- să fie determinat;
- să fie legitim;
- să fie personal;
- să fie născut și actual.

Interesul este *determinat* atunci când apelarea la un mijloc procesual ce intră în conținutul acțiunii civile poate fi justificată de un avantaj, de un folos practic concret. Se observă că, în fapt, această cerință se confundă cu condiția existenței interesului însuși.

Interesul este *legitim* atunci când nu contravine legii sau regulilor de conviețuire socială (bunelor moravuri). În legătură cu această cerință, se arată uneori că interesul trebuie să fie și *juridic*, ceea ce înseamnă că un interes pur economic (spre exemplu, dorința unui comerciant de a elimina concurența pe o anumită piață relevantă) sau pur teoretic nu ar justifica exercițiul acțiunii civile^[2].

Interesul trebuie să fie *personal*^[3], în sensul că folosul practic trebuie să îl vizeze pe cel care recurge la forma procedurală, iar nu pe altcineva. Această cerință

trebuie cercetată pe fond – E. HEROVANU, *Principiile*, vol. I, p. 150; V.M. CIOBANU, *Tratat 1996*, vol. I, p. 269, nota 92. Pentru opinia contrară, a se vedea S. GUINCHARD, F. FERRAND, C. CHAINAIS, *Procédure civile. Droit interne et droit communautaire*, 29e éd., Ed. Dalloz, Paris, 2008, p. 159, nr. 130, nota 9.

^[1] I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Teoria generală*, p. 297.

^[2] Alteori, se consideră că această cerință a interesului, enunțată sub forma de „interes legitim juridicește proteguit”, vizează mai puțin exercițiul dreptului la acțiune, ci mai degrabă privește temeinicia sau netemeinicia pretenției formulate, deoarece, pentru a afla dacă un interes este sau nu în conflict cu legea, este necesar să se dezbată fondul pretenției. În cadrul acestei concepții, prin cerința în discuție se înțelege că *interesul trebuie să nu contravină legii, precum și că trebuie să fie în legătură cu pretenția formulată*, deci cu dreptul subiectiv civil afirmat ori cu situația juridică legală pentru a cărei realizare calea judecătii este obligatorie.

^[3] Tocmai de aceea se spune că procesul civil este (în principiu) un proces al intereselor private (individuale). Pot exista și situații în care să nu fie vorba de un *interes individual*, ci de un *interes colectiv* (interesul unei categorii de persoane, mai mult sau mai puțin determinate, care se găsesc sau se pot găsi în aceeași situație ori într-o situație comparabilă, spre exemplu, interesul consumatorilor unui anumit produs), iar de un asemenea interes s-ar putea prevala în justiție numai organele expres prevăzute de lege.

există și atunci când forma procedurală nu este promovată de titularul dreptului, ci de alte persoane sau organe cărora legea le recunoaște legitimare procesuală, întrucât folosul practic se produce asupra titularului.

Interesul trebuie să fie *născut și actual*, deci să existe în momentul în care se exercită acțiunea civilă (forma procedurală concretă), în sensul că partea s-ar expune la un prejudiciu numai dacă nu ar recurge în acel moment la acțiune (la forma concretă de manifestare a acțiunii). Această cerință trebuie să se verifice și în cazurile prevăzute de art. 34 C.proc.civ., precum și în ipoteza cererilor în constatare (art. 35 C.proc.civ.) ori în caz de asigurare a probelor (art. 359 și urm. C.proc.civ.).

Lipsa interesului sau a uneia dintre cerințele acestuia se invocă pe cale de excepție, *excepția lipsei de interes* fiind o excepție de fond, absolută și peremptorie, iar în cazul în care instanța consideră că această excepție este întemeiată, cererea de chemare în judecată (sau, după caz, alt mijloc procedural ce intră în conținutul acțiunii civile) va fi *respinsă ca lipsită de interes*^[1].

Sunt numeroase exemple în practică în care forma procedurală a fost respinsă ca lipsită de interes: invocarea, de către partea care a fost legal citată, a nulității decurgând din neînmânarea citației părții adverse cu cel puțin 5 zile înainte de termenul de judecată^[2]; invocarea, pe calea apelului, a lipsei procedurii de citare cu cealaltă parte la termenul când a avut loc dezbateră în fond la prima instanță^[3]; exercitarea apelului sau, după caz, a recursului de către partea care a câștigat la judecata finalizată cu hotărârea atacată^[4]; introducerea unei contestații în anulare pe motiv că partea adversă nu a fost legal citată la termenul când a avut loc judecata^[5]; cererea prin care creditorul urmărește aducerea unor bunuri în patrimoniul debitorului său, deși acesta este solvabil etc.

2.3. Capacitatea procesuală

Capacitatea procesuală reprezintă aplicarea pe plan procesual a capacității civile.

Capacitatea procesuală de folosință constă în *aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și obligații pe plan procesual*.

^[1] Ca orice condiție a acțiunii civile, condiția interesului, precum și cerințele acestuia se verifică în funcție de data cererii de chemare în judecată, respectiv de cea a exercitării altui mijloc procedural ce intră în conținutul acțiunii civile.

^[2] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 52/1975, în C.D. 1975, p. 228.

^[3] C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 731/1996, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 285. În mod excepțional, s-ar putea admite totuși existența unei situații în care reclamantul care a câștigat la prima instanță să justifice interesul de a face apel pe motiv că pârâtul nu a fost legal citat, spre exemplu, dacă face dovada că ar urma să execute hotărârea într-o altă țară, iar executarea silită a unei hotărâri străine în respectiva țară ar fi condiționată de respectarea procedurii de citare în procesul finalizat cu emiterea titlului executoriu.

^[4] C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 3189/2001, în P.J.C. 2001-2002, p. 527; C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 1312/2002, în P.J.C. 2001-2002, p. 519. *De lege lata*, soluția trebuie nuanțată, deoarece, în condițiile art. 461 alin. (2) C.proc.civ., partea care a câștigat în faza procesuală finalizată prin hotărârea atacată poate îndrepta calea de atac împotriva considerentelor hotărârii.

^[5] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1789/1989, în Dreptul nr. 6/1990, p. 73.

În cazul *persoanelor fizice*, capacitatea de folosință începe la nașterea lor și încetează la moartea lor. Nimeni nu poate fi lipsit total de această capacitate, însă, în cazurile și în condițiile expres prevăzute de lege, capacitatea procesuală de folosință poate fi limitată.

Capacitatea procesuală de folosință a *persoanelor juridice* se dobândește la data înregistrării^[1], iar pentru persoanele juridice care nu sunt supuse înregistrării, la data actului de înființare, la data autorizării constituirii lor ori la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege, după caz [art. 205 alin. (1) și (2) C.civ.].

În ceea ce privește *conținutul capacității sale de folosință*, persoana juridică poate avea orice drepturi și obligații civile, afară de cele care, prin natura lor sau potrivit legii, nu pot aparține decât persoanei fizice [art. 206 alin. (1) C.civ.]. Prin derogare de la regula generală menționată, conținutul capacității de folosință a *persoanei juridice fără scop lucrativ* este dominat de *principiul specialității capacității de folosință*, în sensul că o asemenea persoană juridică nu poate avea decât acele drepturi civile și nu își poate asuma prin acte juridice decât acele obligații civile care sunt necesare realizării scopului ei stabilit prin lege, actul de constituire sau statut [art. 206 alin. (2) C.civ.].

Încetarea capacității procesuale de folosință a persoanei juridice are loc la data încetării persoanei juridice înseși, prin constatarea sau declararea nulității, prin fuziune, divizare totală, transformare, dizolvare (în acest caz, persoana juridică încetează la data încheierii operațiunilor de lichidare) sau desființare ori printr-un alt mod prevăzut de lege sau actul constitutiv.

Capacitatea procesuală de exercițiu constă în *aptitudinea unei persoane de a-și valorifica singură drepturile procedurale și de a-și îndeplini singură obligațiile procedurale, deci de a sta în judecată*.

În cazul *persoanelor fizice*, capacitatea de exercițiu deplină se dobândește la împlinirea vârstei de 18 ani. Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani dobândește, prin căsătorie, capacitatea deplină de exercițiu. În cazul în care căsătoria este anulată, minorul care a fost de bună-credință la încheierea căsătoriei păstrează capacitatea deplină de exercițiu [art. 39 alin. (2) C.civ.]. De asemenea, potrivit art. 40 C.civ., pentru motive temeinice, instanța de tutelă poate recunoaște minorului care a împlinit vârsta de 16 ani capacitatea deplină de exercițiu.

Încetarea capacității depline de exercițiu are loc, definitiv sau temporar, după caz, prin moarte, prin punere sub interdicție judecătorească ori în situația anulării căsătoriei înainte ca minorul de rea-credință la încheierea acesteia să fi împlinit vârsta de 18 ani [art. 39 alin. (2) C.civ.].

[1] Legea recunoaște persoanei juridice supuse înregistrării și o *capacitate de folosință anticipată*, chiar de la data actului de înființare, în măsura necesară ca aceasta să ia ființă în mod valabil [art. 205 alin. (3) C.civ.]. Pentru acest scop, considerăm că persoana juridică poate sta în judecată anterior înregistrării, dar numai pentru drepturile și obligațiile asumate pentru a lua naștere în mod valabil, deci în limita capacității procesuale anticipate și restrânse. În schimb, pentru actele care depășesc limitele stabilite de art. 205 alin. (3) C.civ., vor sta în judecată numai fondatorii, asociații, reprezentanții și orice alte persoane care au lucrat în numele unei persoane juridice în curs de constituire. A se vedea și D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, ed. a 2-a, 2016, p. 171-172.

În cazurile și în condițiile prevăzute de lege, o persoană poate fi lipsită total de capacitate de exercițiu ori să aibă numai o capacitate de exercițiu restrânsă. Articolul 57 C.proc.civ. se referă la instituțiile reprezentării, asistării și autorizării.

Reprezentarea (legală) intervine în cazul persoanelor fizice lipsite de capacitate de exercițiu (minorii sub 14 ani și cei puși sub interdicție judecătorească). Aceștia nu stau personal în proces, ci prin reprezentanții lor legali (părinții sau, după caz, cei care îl reprezintă pe cel dat în plasament ori tutorele).

Dacă persoana fizică lipsită de capacitate de exercițiu *nu are reprezentant legal și există urgență în soluționarea cauzei*, la cererea părții interesate, instanța va numi un *curator special*, care să îl reprezinte pe incapabil până la numirea reprezentantului legal, potrivit legii [art. 58 alin. (1) C.proc.civ.]. De asemenea, instanța va numi un curator special și atunci când există *contrariedade de interes între reprezentantul legal și cel reprezentat* (de exemplu, în procesele de ieșire din indiviziune în care figurează printre părți, alături de minor, unul sau ambii părinți ai acestuia, care stau deci în proces atât în nume propriu, cât și ca reprezentanți legali ai uneia dintre părți^[1]).

Asistarea intervine în cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă (minorii între 14-18 ani). Aceștia vor fi citați și vor sta personal în proces, dar asistați, după caz, de părinți sau tutore, care vor semna alături de minori cererile adresate instanței, iar, în acest scop, părinții sau tutorele vor trebui citați.

Dacă minorul împlinește în cursul procesului vârsta de 14 ani, reprezentarea legală se transformă în asistare, astfel încât, după împlinirea acestei vârste, minorul va fi citat personal. Cu toate acestea, în litigiile privitoare la munca^[2], îndeletnicirile artistice sau sportive ori la profesia minorului, se citează numai minorul personal și tot el efectuează exclusiv actele de procedură (art. 42 C.civ.).

În cazul în care *partea cu capacitate de exercițiu restrânsă nu are ocrotitor legal și există urgență*, instanța, la cererea celui interesat, va numi un *curator special*. De asemenea, instanța va numi un curator special și atunci când există *contrariedade de interes între cel cu capacitate de exercițiu restrânsă și cel ce îl asistă* (ocrotitorul legal).

În toate situațiile în care se desemnează un curator special pentru persoana lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, acesta este numit, de către instanța care judecă procesul^[3], dintre avocații anume desemnați

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 2609/1974, în C.D. 1974, p. 199; C.A. Ploiești, s. civ., dec. nr. 248/1998, în C.P.J. sem. I 1998, p. 219.

[2] Menționăm că, potrivit art. 13 alin. (1) și (2) C.muncii, persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani; persoana fizică poate încheia un contract de muncă în calitate de salariat și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, pentru activități potrivite cu dezvoltarea fizică, aptitudinile și cunoștințele sale, dacă astfel nu îi sunt periclitate sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesională.

De asemenea, poate încheia contract de ucenicie persoana care a împlinit vârsta de 16 ani și îndeplinește celelalte condiții prevăzute de art. 7 din Legea nr. 279/2005 privind ucenicia la locul de muncă, republicată (M. Of. nr. 498 din 7 august 2013).

[3] Pentru ipoteza în care, după numirea curatorului special în condițiile art. 58 C.proc.civ., instanța își declină competența în favoarea unei instanțe în a cărei rază teritorială există un alt barou, apreciem

în acest scop de barou pentru fiecare instanță judecătorească. Acesta are toate drepturile și obligațiile prevăzute de lege pentru reprezentantul legal^[1].

Autorizarea intervine în cazul în care reprezentantul legal al celui lipsit de capacitate de exercițiu sau minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă și ocrotitorul legal care îl asistă efectuează *acte procesuale de dispoziție*. Pentru aceste acte este necesară *autorizarea specială a instanței de tutelă*, atunci când minorul este ocrotit prin părinți, prin darea în plasament sau, după caz, prin alte măsuri de protecție specială prevăzute de lege, respectiv *autorizarea instanței de tutelă și avizul consiliului de familie*, în cazul în care ocrotirea incapabilului sau a minorului cu capacitate restrânsă de exercițiu se realizează prin tutelă^[2].

În cazul *persoanelor juridice*, capacitatea de exercițiu, inclusiv cea procesuală, se realizează prin intermediul *organelor sale de administrare*, acestea fiind persoanele fizice sau juridice care, prin lege, actul de constituire sau statut, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice.

Vom mai reține și prevederea înscrisă în art. 56 alin. (2) C.proc.civ., potrivit căreia *asociațiile, societățile sau alte entități care nu au personalitate juridică* pot sta în judecată, atât ca reclamante, cât și ca pârâte, dacă sunt constituite potrivit legii.

Conform art. 58 alin. (1) teza finală C.proc.civ., atunci când o persoană juridică ori o entitate dintre cele prevăzute la art. 56 alin. (2) C.proc.civ., chemată să stea în judecată, nu are reprezentant, instanța va numi un *curator special* dintre avocații anume desemnați în acest scop de barou.

Excepția lipsei capacității de folosință este o excepție de fond, absolută și peremptorie [art. 56 alin. (3) teza I C.proc.civ.], lipsa capacității procesuale de

că va înceta calitatea de *curator special* a avocatului inițial desemnat drept curator, iar instanța în favoarea căreia s-a declinat competența va trebui să numească un nou curator.

^[1] În conformitate cu dispozițiile art. 58 alin. (4) C.proc.civ., prin încheierea de desemnare a curatorului special, instanța va stabili, totodată, și remunerația provizorie a curatorului, precum și modalitatea de plată. La cererea curatorului, odată cu încetarea calității sale, ținându-se seama de activitatea desfășurată, remunerația va putea fi majorată. Potrivit dispozițiilor art. 48 alin. (1) și (2) și ale art. 49 din O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru (M. Of. nr. 392 din 29 iunie 2013), *avansarea remunerației curatorului special* numit de instanță potrivit art. 58 C.proc.civ. este în sarcina persoanei ale cărei interese sunt ocrotite prin numirea curatorului, instanța putând însă stabili ca *avansarea remunerației curatorului* să se facă de cealaltă parte, atunci când o asemenea măsură este în interesul continuării procesului. În cazuri urgente, care nu suferă amânare și dacă nici nu sunt îndeplinite condițiile pentru executarea silită de către ANAF, instanța poate încuviința *avansarea remunerației* convenite curatorului special din bugetul statului. Sumele avansate din bugetul statului cu titlu de remunerație pentru curatorul special constituie cheltuieli judiciare și vor fi puse în sarcina părții care pierde procesul, însă, în ipoteza în care partea ocrotită prin numirea curatorului a pierdut procesul și este lipsită de venituri ori face parte dintr-o categorie pentru care legea prevede acordarea asistenței juridice gratuite, atunci sumele avansate din bugetul statului vor rămâne în sarcina acestuia. A se vedea și GH.-L. ZIDARU, *Unele aspecte privind regularizarea cererii de chemare în judecată și noua reglementare a taxelor judiciare de timbru*, în R.R.D.P. nr. 3/2013 (citată în continuare *Unele aspecte privind regularizarea cererii...*), p. 171-172.

^[2] Trebuie subliniat că, potrivit art. 81 alin. (2) C.proc.civ., actele procedurale de dispoziție făcute în orice proces de reprezentanții minorilor, ai persoanelor puse sub interdicție și ai dispăruților nu vor împiedica judecarea cauzei, dacă instanța apreciază că ele nu sunt în interesul acestor persoane.

folosință putând fi invocată în orice stare a procesului. *Actele de procedură făcute de o persoană fără capacitate de folosință* sunt lovite de *nulitate absolută*, aceeași fiind sancțiunea și în cazul actelor de procedură făcute în contradictoriu cu o persoană fără capacitate procesuală de folosință (a cărei capacitate de folosință încetase prin deces^[1]).

Actele de procedură îndeplinite de cel care nu are exercițiul drepturilor procedurale sunt anulabile. Însă nulitatea nu intervine automat, ci, potrivit art. 57 alin. (5) C.proc.civ., *instanța va acorda un termen pentru împlinirea lipsurilor*, reprezentantul sau ocrotitorul legal putând confirma, total sau parțial, actele îndeplinite de cel care nu are exercițiul drepturilor procedurale. Dacă lipsurile nu se împlinesc în termenul acordat de instanță, actul se va anula. *Excepția lipsei capacității de exercițiu* va putea fi invocată *în orice stare a pricinii, chiar și de către adversar*, care are interesul să se pronunțe o hotărâre valabilă.

2.4. Calitatea procesuală

Potrivit art. 36 teza I C.proc.civ., calitatea procesuală rezultă din *identitatea dintre părțile din proces și subiectele raportului juridic litigios, astfel cum acesta a fost dedus judecătii.* Așadar, calitatea procesuală presupune existența unei identități între persoana reclamantului și cel care este titularul dreptului afirmat (*calitate procesuală activă*), precum și între persoana chemată în judecată (pârâtul) și cel care este subiect pasiv în raportul juridic dedus judecătii (*calitate procesuală pasivă*). În cazul situațiilor juridice pentru a căror realizare calea justiției este obligatorie, calitatea procesuală activă aparține celui ce se poate prevala de acest interes, iar calitatea procesuală pasivă aparține celui față de care se poate realiza interesul respectiv.

Reclamantul, fiind cel care pornește acțiunea, trebuie să *justifice atât calitatea procesuală activă, cât și calitatea procesuală pasivă* a persoanei pe care a chemat-o în judecată^[2], prin indicarea obiectului cererii și a motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază pretenția sa. După ce a fost sesizată, *instanța* trebuie să

[1] Este lovită de nulitate decizia instanței care a soluționat apelul în contradictoriu cu persoana decedată – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 839/1999, în *Juridica* nr. 1/2000, p. 39. A se vedea și V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 7; G. RĂDUKAN, *Drept procesual civil român și comunitar european*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 45. Cererea de introducere în cauză a moștenitorului pârâtului, în condițiile art. 243 C.proc.civ. 1865 (actualul art. 412 C.proc.civ. – *n.n.*), nu poate fi primită, întrucât moștenitorii preiau poziția procesuală a autorului numai dacă decesul a intervenit pe parcursul judecătii – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 501/2002, în P.J.C. 2001-2002, p. 357. În cazul în care acțiunea a fost respinsă (mai exact, anulată) pentru lipsa capacității de folosință a reclamantilor, moștenitorilor persoanelor care au figurat în proces în calitate de reclamânți la data înregistrării cererii de chemare în judecată nu li se poate recunoaște calitatea de apelanți. Cererea de apel a acestora este inadmisibilă, întrucât nu a intervenit transmisiunea procesuală în cursul judecătii, în fața primei instanțe, ori după darea hotărârii – C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 1214/2001, în P.J.C. 2001-2002, p. 516.

[2] Întrucât uzucapiunea (guvernată de dispozițiile Codului civil din 1864 – *n.n.*) apare ca o sancțiune îndreptată împotriva proprietarului nediligent, acesta, iar nu Consiliul General al Municipiului București, are calitate procesuală pasivă într-o acțiune prin care se solicită constatarea dobândirii dreptului de

verifice atât calitatea procesuală activă, cât și calitatea procesuală pasivă^[1], fie înainte de începerea dezbaterilor, dacă acest lucru este posibil (de regulă, în cazul cererilor personale, iar în cazul cererilor reale, numai dacă se invocă lipsa calității procesuale pasive), fie în cadrul dezbaterilor asupra fondului dreptului (de exemplu, dacă se invocă excepția lipsei calității procesuale active, în cazul cererilor reale). Subliniem însă că verificarea calității procesuale nu presupune verificarea existenței a însuși dreptului și a înseși obligației corelative care intră în conținutul raportului juridic dedus judecătii. Într-adevăr, așa cum prevede expres art. 36 teza a II-a C.proc.civ., *existența sau inexistența drepturilor și a obligațiilor afirmate constituie o chestiune de fond*.

În ceea ce privește *verificarea calității procesuale*, uneori, aceasta este ușor de realizat, deoarece chiar legea stabilește cine are calitate procesuală activă, cum ar fi în cazul divorțului (art. 918 C.proc.civ.), al stabilirii filiației față de mamă (art. 423 C.civ.), al tăgăduirii paternității (art. 429 C.civ.), al stabilirii paternității (art. 425 C.civ.), al tăgăduirii paternității copilului pentru motive ce țin de reproducerea asistată medical [art. 443 alin. (2) C.civ.] etc.

De asemenea, verificarea existenței calității procesuale nu prezintă dificultăți deosebite în cazul acțiunilor prin care se urmărește valorificarea unui drept de creanță, deoarece în raportul juridic obligațional dedus judecătii sunt determinați atât subiectul activ, cât și subiectul pasiv.

În schimb, în cazul acțiunilor prin care se urmărește valorificarea unui drept real principal^[2], pentru a se stabili calitatea procesuală activă trebuie să se administreze aceleași probe ca și pentru dovedirea temeiniciei cererii, dar nici într-un astfel de caz, *lipsa calității procesuale nu se confundă cu netemeinicia*, deoarece, în ipoteza unei acțiuni reale introduse de o persoană fără calitate, dreptul subiectiv există, dar cererea de chemare în judecată nu a fost introdusă de titularul dreptului respectiv, pe când, în cazul unei acțiuni (cereri) netemeinice (nef fondate), nu există dreptul pretins de reclamant.

Drepturile și obligațiile procedurale pot fi transmise în cursul procesului, ceea ce echivalează cu o *transmisiune a calității procesuale*, active sau pasive.

Transmisiunea poate fi legală sau convențională.

În cazul *persoanelor fizice*, *transmisiunea legală* se realizează pe calea moștenirii (succesiunii), moștenitorii care acceptă succesiunea preluând poziția procesuală

proprietate prin uzucapiune – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 1528/1996, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 95.

[1] Obligația de a desființa construcția ridicată fără autorizație incumbă beneficiarului lucrării, căruia îi revine și obligația de a solicita eliberarea autorizației de construire, astfel că persoana care a executat imobilul în baza unui contract nu poate fi obligată la desființarea construcției, fiind un terț față de raportul juridic creat între beneficiarul lucrării și autoritatea administrativă. În acest context, instanța trebuia să respingă cererea, constatând lipsa calității procesuale pasive – C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 226/1998, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 187.

[2] Într-o acțiune în revendicare, calitatea procesuală activă aparține proprietarului, iar calitatea procesuală pasivă revine celui care stăpânește, ca posesor sau chiar ca detentor, bunul revendicat. Pentru dezbateri, a se vedea G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, B. NAZAT, *Drepturile reale principale 2013*, p. 135-137.

pe care o avea *de cuius*, cu excepția cazurilor în care legea nu permite aceasta, deoarece este vorba de drepturi legate nemijlocit de persoană (drepturi cu caracter strict personal), sau prevede o altă soluție în caz de deces al unei părți (de exemplu, dacă unul dintre soți decedează în timp ce procesul de divorț este *pendente*, atunci căsătoria încetează prin deces, iar dosarul se va închide^[1]). Sunt situații în care acțiunea nu trece asupra moștenitorilor, dar, dacă a fost pornită de titular, atunci ea *poate fi continuată de moștenitorii acestuia*, în alte cuvinte, în privința declanșării procesului, moștenitorii nu au calitate procesuală activă, dar ar putea avea loc o transmisiune a calității procesuale active, dacă procesul a fost declanșat de autorul lor (acțiunea în anularea căsătoriei, acțiunea de divorț întemeiată pe culpa pârâtului)^[2]. Precizăm că, și în privința calității procesuale pasive, prin lege sunt stabilite cazuri în care acțiunea nu poate fi pornită direct împotriva moștenitorilor unei anumite persoane, dar *poate fi continuată împotriva acestora* (acțiunea în revocarea donației pentru ingratitudine poate fi exercitată numai împotriva donatarului, dar dacă acesta decedează pe parcursul procesului, judecata va putea fi continuată împotriva moștenitorilor).

În cazul *persoanelor juridice*, transmisiunea legală are loc pe calea reorganizării (prin fuziune, divizare sau transformare) persoanei juridice care este parte în proces.

Transmisiunea convențională a calității procesuale poate avea loc ca urmare a cesiunii de creanță, a vânzării sau donării bunului litigios, a preluării datoriei cu consimțământul creditorului, precum și a altor mijloace juridice indirecte de schimbare a subiectului activ sau pasiv al raportului juridic substanțial dedus judecății.

Din punctul de vedere al *întinderii transmisiunii calității procesuale*, aceasta poate fi *universală* (cazul moștenitorului legal unic și al legatarului universal, fuziunea prin absorbție sau contopire, transformarea persoanei juridice), *cu titlu universal* (cazul moștenitorilor legali și al legatarului cu titlu universal, fiducia; divizarea totală sau parțială a persoanei juridice) și *cu titlu particular* (legatarul cu titlu particular^[3], transmisiunea convențională).

[1] Cu toate acestea, când cererea de divorț se întemeiază pe culpa pârâtului și reclamantul decedează în cursul procesului, lăsând moștenitori, aceștia vor putea continua acțiunea, pe care instanța o va admite numai dacă va constata culpa exclusivă a soțului pârât. În caz contrar, instanța va lua act de încetarea căsătoriei și va dispune, prin hotărâre definitivă, închiderea dosarului [art. 926 alin. (2) C.proc.civ.].

[2] Cât privește *acțiunea în revocarea donației pentru ingratitudine*, cererea de revocare poate fi *introdusă de moștenitorii donatorului* în cazul în care donatorul a decedat în interiorul termenului de prescripție de un an din ziua în care donatorul a știut că donatarul a săvârșit fapta de ingratitudine, fără să îl fi iertat pe donatar. De asemenea, moștenitorii pot introduce acțiunea în revocare în termen de un an de la data morții donatorului, dacă acesta a decedat fără să fi cunoscut cauza de revocare [art. 1024 alin. (3) C.civ.].

[3] Legatarul cu titlu particular este succesor în drepturile autorului său numai în limitele legatului transmis. Prin urmare, legatarul unei sume de bani nu are calitate procesuală activă într-o acțiune în revendicare care are ca obiect un bun imobil din patrimoniul autorului său, întrucât vocația sa succesorală privește strict suma de bani – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 923/1995, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 87.